

Sygn. akt I UK 54/13

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 28 sierpnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania L. L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 28 sierpnia 2013 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 16 października 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 16 października 2012 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w O. i oddalił odwołanie wnioskodawcy L. L. od decyzji

pozwanego organu rentowego z 30 stycznia 2012 r., którą odmówiono mu prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na podstawie nowej regulacji z art. 58 ust. 4 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (dalej jako „ustawa emerytalna”).

Sąd Okręgowy, który zmienił decyzję pozwanego i przyznał wnioskodawcy prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od 27 października 2011 r. na stałe ustalił, że wnioskodawca posiada 28 lat, 3 miesiące i 11 dni stażu ubezpieczeniowego. Od 1998 r. pozostaje bez pracy. Lekarz orzecznik 3 grudnia 2008 r. stwierdził u niego trwałą całkowitą niezdolność do pracy od 4 sierpnia 2008 r. Pozwany decyzją prawomocną z 29 września 2011 r. (zapewne chodzi o decyzję z 6 stycznia 2009 r.) odmówił wnioskodawcy prawa do renty. Wnioskodawca 27 października 2011 r. ponownie złożył wniosek o rentę i pozwany decyzją (skarżoną) z 30 stycznia 2012 r. odmówił mu prawa do renty ze względu na brak 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego w dziesięcioleciu poprzedzającym powstanie niezdolności do pracy i złożenie wniosku. Sąd Okręgowy uznał, że wobec ustalenia u wnioskodawcy trwałej niezdolności do pracy od 4 sierpnia 2008 r., to już wówczas nabył on prawo do renty, czyli według ówczesnej regulacji art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej i zgodnie z uchwałą składu powiększonego Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05. Skoro niezdolność jest trwała to tylko wniosek o rentę warunkował jej wypłatę. Pozwany powinien przyznać wnioskodawcy rentę już w decyzji z 29 września 2008 r.

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację pozwanego i nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego. Decydujące znaczenie ma zmiana ustawy emerytalnej przez dodanie do art. 58 ust. 4. Przepis ten zmienił zasady nabywania prawa do renty dla osób całkowicie niezdolnych do pracy o długim stażu ubezpieczeniowym, lecz niespełniających pozostałych warunków prawa do renty. Zgodnie z tą regulacją, art. 58 ust. 2, czyli warunku 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego w dziesięcioleciu przed powstaniem całkowitej niezdolności do pracy lub przed zgłoszeniem wniosku, nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił wyższy okres składkowy i nieskładkowy – 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy. Do sytuacji ubezpieczonego zastosowanie miała nowa regulacja i renta mu nie przysługuje, bo nie ma 30 lat okresów składkowych i

nieskładkowych. Uchwała Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, dotycząca art. 57 ust. 2 i art. 58 ust. 2 ustawy emerytalnej, wobec zmiany regulacji prawnej (przepisu art. 58 ust. 4), utraciła swe znaczenie. Nowelizacja pozwala na odstąpienie od stosowania przepisu art. 58 ust. 2 jedynie w przypadku, gdy ubezpieczony mężczyzna udowodni okres ubezpieczenia wynoszący co najmniej 30 lat. Sąd Apelacyjny stwierdził, że wnioskodawca nie nabył prawa do renty przed wejściem w życie art. 58 ust. 4, tj. przed 23 września 2011 r. Przepisy art. 186 ustawy emerytalnej, jak też art. 3 ustawy z 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy emerytalnej, stanowiący, że ustawa zmieniająca wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia, „nie respektują modelu ochrony praw nabytych w stosunku do osób ubiegających się o rentę, gdyż swym zakresem nie obejmują osób, które przed wejścia w życie spełniły warunki do przyznania renty, na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy ale nie wystąpiły ze stosownym wnioskiem. Również konstytucyjna zasada ochrony praw nabytych nie znajduje zastosowania do ubezpieczonych będących w sytuacji wnioskodawcy, bowiem nie wyklucza stanowienia dla nich regulacji mniej korzystnych. Zasada jest, w świetle art. 186 ustawy emerytalnej oraz art. 3 ustawy z 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy emerytalnej, uwzględnianie stanu prawnego istniejącego w dacie wydania przez organ rentowy decyzji, a ściślej z daty złożenia wniosku o rentę (wyroki Sądu Najwyższego z 3 grudnia 1998 r., II UKN 341/98 i z 23 listopada 2004 r., I UK 171/04)”. Ponadto, Sąd ocenia legalność decyzji rentowej według stanu rzeczy istniejącego w chwili jej wydania. Jest związany zakresem spornej decyzji, który w sprawach o rentę wyznacza między innymi data złożenia wniosku (sprawy Sądu Najwyższego: II URN 114/03, II UZ 52/99, II UKN 204/99, II UKN 759/99, II UZ 25/01, II UKN 732/00). Nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją ZUS stanowi nierozpoznanie jej istoty (III UK 20/07). „W sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy nie jest wyłączone orzekanie o tym świadczeniu za okres późniejszy niż określony w decyzji organu rentowego ale nie wcześniejszy”.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zarzucił naruszenie prawa materialnego: 1) art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, znowelizowanego ustawą z 28 lipca 2011 r., przez niewłaściwe jego zastosowanie w sytuacji ubezpieczonego, który nabył prawo do renty przed wejściem w życie noweli (23 września 2011 r., po

14-dniowej *vacatio legis*), na podstawie którego ubezpieczony utracił prawo do renty, ponieważ nie posiada 30-letniego okresu zatrudnienia oraz art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej przez jego niezastosowanie. Ubezpieczony nabył prawo do renty przed złożeniem wniosku i Sąd Apelacyjny niezasadnie nie zastosował art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej; 2) art. 2, art. 67 ust. 1 Konstytucji RP przez ich niezastosowanie oraz art. 186 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej przez błędną wykładnię sprowadzającą się do konkluzji Sądu Apelacyjnego, że art. 186 w związku z art. 3 ustawy z 28 lipca 2011 r., nie respektują modelu ochrony praw nabytych w stosunku do osób ubiegających się o rentę. *A contrario* do art. 186 ustawy emerytalnej wnioski osób, które odpowiadały warunkom na podstawie przepisów dotychczasowych podlegają rozpoznaniu według przepisów dotychczasowych. Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi uzasadniają jej wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Zasadnie podważają orzeczenie Sądu Apelacyjnego, oparte na tezie, że wprowadzenie nowej regulacji w art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, wyklucza prawo skarżącego do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, choć już w 2008 r. spełniał wszystkie warunki prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, czyli przed wprowadzeniem nowej regulacji. Ustawa zmieniająca z 28 lipca 2011 r., wprowadzająca nową regulację w art. 58 ust. 4, nie zmieniła podstawowej zasady ustawy emerytalnej, że prawo do świadczeń w niej określonych powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa (art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej). Nie została też zmieniona zasada, że świadczenia wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek (art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej). Bezsporne jest, że skarżący przed zmianą regulacji spełniał wszystkie warunki prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Gdyby aprobować rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego, to należałoby stwierdzić, że w ustawie

zmieniającej zawarty był przepis ekstraordynaryjny, który wyłączałby podstawą zasadę ustawy emerytalnej z art. 100 ust. 1, tj. że prawo do renty (emerytury) powstaje *ex lege* z dniem spełnienia wszystkich warunków. Takiego przepisu w ustawie zmieniającej nie ma. Oczywiście ustawę zmieniającą w części dotyczącej art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej można odczytać jako brak zgody ustawodawcy na dotychczasową wykładnię prawa przyjętą w uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, jednak nie całkowity, gdyż nowa regulacja aprobejuje kierunek wykładni, jednak z większymi progami stażowymi (25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny). Wolą ustawodawcy było wyraźne uregulowanie tej sytuacji i nie można stwierdzić, żeby nowa regulacja rozciągała się wstecz. Przeciwnie twierdzenie musiałoby wskazać pozytywną regulację (przepis) o działaniu prawa wstecz, czyli wyłączającą zasadę z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Takiej regulacji, odnoszącej się do ubezpieczonych, którzy prawo do renty nabyli z mocy prawa, choć nie wystąpili o wypłatę świadczenia (art. 129 ust. 1) w ustawie nowelizacyjnej nie ma. Gdyby ją wprowadzono, to jej zgodność z ustawą zasadniczą byłaby wysoce wątpliwa, choćby ze względu na ekspektatywę maksymalnie ukształtowaną i ochronę prawa nabytego (art. 2 Konstytucji). Wszak według Sądu Apelacyjnego nowa ustawa miałaby pozbawić skarżącego prawa, które nabył na mocy poprzedniej regulacji (ustawy). Zasadnie zatem zarzuca skarżący, iż argumentacja podana przez Sąd Apelacyjny nie uzasadnia takiego stwierdzenia. Nietrafne jest stanowisko, że przepisy art. 186 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej oraz art. 3 ustawy zmieniającej „nie respektują modelu ochrony praw nabytych”. Przepis art. 186 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej dotyczy sytuacji ubezpieczonych w chwili wejścia w życie tej ustawy, czyli 1 stycznia 1999 r., natomiast art. 3 ustawy zmieniającej określa tylko datę wejścia jej w życie (po upływie 14 dnia od ogłoszenia). Tak samo nieuprawniona jest argumentacja, że rozstrzygające znaczenie ma stan prawny z chwili wydania decyzji przez organ rentowy, czyli nowa regulacja z art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, gdyż również organ rentowy związany był zasadą z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Zgodnie z ustalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego w sferze praw emerytalno-rentowych zasadą ochrony praw nabytych objęte są zarówno prawa nabyte w drodze skonkretyzowanych decyzji, przyznających świadczenia, jak i prawa nabyte

in abstracto zgodnie z ustawą przed zgłoszeniem wniosku o ich przyznanie. Natomiast w przypadku ekspektatyw praw podmiotowych ochrona ogranicza się do ekspektatyw maksymalnie ukształtowanych, tj. takich, które spełniają zasadniczo wszystkie przesłanki ustawowe nabycia pod rządami danej ustawy (zob. powołany w skardze kasacyjnej wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 4 stycznia 2000 r., K 18/99 i powołane w nim orzeczenia Trybunału z 11 lutego 1992 r., K 14/91, z 23 listopada 1998 r., SK 7/98, z 22 czerwca 1999 r., K 5/99).

W ocenie skargi kasacyjnej nie można pominąć, że Sąd Najwyższy rozstrzygnął już skargę kasacyjną innego ubezpieczonego w podobnej sytuacji faktycznej i prawnej, w sprawie, w której Sąd Apelacyjny również uznał, że nowa regulacja z art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej wyklucza prawo ubezpieczonego do renty, choć przed zmianą prawa spełniał warunki prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy (posiadał 25 lat stażu ubezpieczeniowego). Skarga ubezpieczonego okazała się zasadna i na tle wprowadzonej zmiany do ustawy emerytalnej (art. 58 ust. 4) Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że zmiany w przepisach ograniczające dotychczasowe uprawnienia czy wprowadzające dodatkowe warunki nabycia prawa do renty nie mają wpływu na istnienie prawa nabytego (powstałego) przed tymi zmianami, niezależnie od tego kiedy został złożony wniosek o świadczenie (jego realizację). Przepis art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej nie stosuje się do ubezpieczonego, który przed 23 września 2011 r. nabył prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy na warunkach określonych w art. 57 ust. 2 tej ustawy, a całkowita niezdolność do pracy utrzymuje się po tym dniu nadal i nieprzerwanie (wyrok Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2013 r., I UK 9/13).

Skarżący nabył prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 23 września 2011 r., na warunkach ustanowionych w art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej (wskazana uchwała Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05) i żaden z tych warunków, w szczególności niezdolność do pracy w stopniu całkowitym, nie ustał po tym dniu.

Powyższa wykładnia prawa będzie wiążąca przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Rozpoznając apelację pozwanego Sąd Apelacyjny samodzielnie jednak oceni – jako że nie było to przedmiotem zarzutu skargi, a nawet rozważań w zaskarżonym wyroku – zarzut apelacji, że po wniosku skarżącego w 2008 r. o

rentę, pozwany wydał decyzję 29 września 2008 r. (zapewne chodzi o decyzję z 6 stycznia 2009 r., znajdującą się w aktach rentowych, skoro orzeczenie lekarza orzecznika jest z grudnia 2008 r.), odmawiającą mu prawa do renty, od której nie wniósł odwołania. Pozwany zarzuca, że decyzja jest prawomocna (ostateczna).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.